

Spis treści

WSTĘP.	9
1. Przedmiot badań.	9
2. Baza źródłowa	10
3. Stan badań	13
4. Tezy i metoda	18
5. Struktura pracy.	20
ROZDZIAŁ 1. Reformacja humanistów.	23
Wstęp	23
1.1. Drogi transferu	24
1.2. Czas Erazma	32
1.3. Erazmianizm a reformacja	42
1.4. Erazmianie w Polsce wobec reformacji	54
1.5. Erazmianie a Erazm i Melanchton	63
1.6. „Apostoł Polski” w Wittenberdze	70
1.7. Długie zrywanie więzi z Wittenbergą	77
1.8. Śmierć Erazma, filipizm i irenizm	83
Podsumowanie	93
ROZDZIAŁ 2. Reformacja miejska w Prusach Królewskich i Koronie	96
Wstęp	96
2.1. Reformacja w miastach	96
2.2. Pierwsze reakcje dworu i króla	118
2.3. Interwencja monarchy	126
2.4. Represje	140
2.5. Reformacja miejska a reformacja książęca	151
2.6. Wnioski	156
2.7. Ekskurs: kontynuacja „ukrytej” reformacji miejskiej	158
Podsumowanie	179

Rozdział 3. Wobec reformacji książęcej	180
Wstęp	180
3.1. Erazmianie jako elita dworu	181
3.2. Pierwsze edykty antyluterańskie a kierunki polityki zagranicznej	187
3.3. Antyluteranizm Zygmunta Starego a erazmianizm	203
3.4. Reformacyjny przewrót: sekularyzacja Prus	208
3.5. Zmiany układu sił a kreowanie wizerunku chrześcijańskiego władcy	216
3.6. Erazmianie a sprawa węgierska	225
3.7. Elekcja <i>vivente rege</i> , dialog konfesji i upadek Łaskich	237
3.8. Zabiegi dworu o utrzymanie neutralnego kursu	256
3.9. Wobec wojny religijnej	278
Podsumowanie	292
 ROZDZIAŁ 4. Reformacja szlachecka	 294
Wstęp	294
4.1. Antyklerykalizm kleru i szlachty	295
4.2. Kryzys polityczny lat trzydziestych a elekcja <i>vivente rege</i>	316
4.3. Wymiana elity politycznej	327
4.4. Reakcja antyprotestancka	335
4.5. Narodziny publicystyki: <i>De poena homicidii</i>	340
Podsumowanie	355
 ROZDZIAŁ 5. Przełom reformacyjny (1548–1551)	 360
Wstęp	360
5.1. Zawiedzione nadzieje	360
5.2. Walki polityczne i konfesyjne	386
5.3. Prowokacje i symboliczne zerwanie	392
5.4. Kryzys	408
Podsumowanie	426
 ROZDZIAŁ 6. Późna reformacja	 429
Wstęp	429
6.1. Początek przemian	430
6.2. Rozpad stronnictwa biskupów i ofensywa protestantów	444
6.3. Piśmiennictwo protestanckie i erazmiańskie	451
6.4. Recepcja dzieł Frycza podczas sejmu piotrkowskiego 1555 r.	474
6.5. Skutki i echa sejmu 1555 r.	484
6.6. Odpowiedź Rzymu: nuncjusz Lippomano przeciw <i>via media</i>	493
6.7. Mobilizacja protestantów	509
Podsumowanie	514

ROZDZIAŁ 7. Czas konfesji	516
Wstęp	516
7.1. Treści konfesyjne w debacie przedsejmowej	517
7.2. Sejm warszawski 1556/1557 r.	528
7.3. Powrót Jana Łaskiego	536
7.4. Radykalizacja i konflikty	544
7.5. Sejm piotrkowski 1558 r.	547
7.6. Frycza <i>O Kościele</i> księga druga	562
7.7. Budowa struktur kościelnych	571
Podsumowanie	577
ROZDZIAŁ 8. Schyłek reformacji i koniec świata erazmian	579
Wstęp	579
8.1. Nowe rozdzanie	580
8.2. Kontrowersja wokół poglądów Franciszka Stankara	583
8.3. Rozpad Kościoła reformowanego w Małopolsce i konsolidacja katolicka	604
8.4. Sejm piotrkowski 1562/1563 r.	610
8.5. Powstanie dwóch organizacji kościelnych w Małopolsce	615
8.6. Sejm warszawski 1563 r. i przyjęcie postanowień soboru trydenckiego	621
8.7. Sejm piotrkowski 1565 r.	634
8.8. Antytrynitaryzm i <i>Sylwy</i> Frycza	639
Podsumowanie	656
ZAKOŃCZENIE	659
WYKAZ SKRÓTÓW	664
BIBLIOGRAFIA	667
INDEKS OSÓB	720